

ΕΠΘΕ
GJRE

Ελληνική περιοδική
έκδοση για τη
Θρησκευτική Εκπαίδευση

Greek Journal of
Religious Education

ISSN: 2623-4386.

Πληροφορίες για την έκδοση, οδηγίες για τους συγγραφείς και την υποβολή άρθρων / Publication information, instructions for authors and subscription information: <http://www.gjre.gr>

EDUC8: Ένα πρόγραμμα αντιμετώπισης του φανατισμού και της βίας με θρησκευτικό υπόβαθρο. Η Ορθόδοξη προσέγγιση.

Τα μέλη της επιμορφωτικής ομάδας της Ακαδημίας Θεολογικών Σπουδών Βόλου:

Δρ. Παντελής Καλαϊτζίδης Βάσω Γώγου, Απόστολος Μπάρλος, Χρήστος Φραδέλλος, Νίκος Τσιρέβελος, Κωστής Δρυγιαννάκης

Βιβλιογραφική αναφορά / Reference: Καλαϊτζίδης, Π., Γώγου, Β., Μπάρλος, Α., Φραδέλλος, Χ., Τσιρέβελος, Ν., & Δρυγιαννάκης, Κ. (2021). EDUC8: Ένα πρόγραμμα αντιμετώπισης του φανατισμού και της βίας με θρησκευτικό υπόβαθρο. Η Ορθόδοξη προσέγγιση. *Ελληνική Περιοδική Έκδοση για τη Θρησκευτική Εκπαίδευση/Greek Journal of Religious Education*, 4(1), 94-98.

Όλες οι απόψεις και οι ιδέες που εκφράζονται στην έκδοση είναι απόψεις και ιδέες των συγγραφέων και όχι του εκδότη (Πανελλήνιος Θεολογικός Σύνδεσμος ΚΑΙΡΟΣ-για την αναβάθμιση της θρησκευτικής εκπαίδευσης). / The opinions and views expressed in this publication are the opinions and views of the authors and not of the publisher (KAIROS - Greek Theological Association for the improvement of the Religious Education).

Το άρθρο μπορεί να χρησιμοποιηθεί για έρευνα, διδασκαλία και ιδιωτική μελέτη. Απαγορεύεται ρητά η αναπαραγωγή, η αναδιανομή, η πώληση, η εκμετάλλευση ή η διανομή του άρθρου, μέρους ή όλου, σε οποιαδήποτε μορφή και σε οποιονδήποτε. / This article may be used for research, teaching, and private study purposes. Any substantial or systematic reproduction, redistribution, reselling, licensing or distribution in any form to anyone is forbidden.

— ΑΚΟΛΟΥΘΕΙ ΤΟ ΠΛΗΡΕΣ ΚΕΙΜΕΝΟ —
— FOLLOWS THE FULL TEXT OF THE ARTICLE —

EDUC8: Ένα πρόγραμμα αντιμετώπισης του φανατισμού και της βίας με θρησκευτικό υπόβαθρο. Η Ορθόδοξη προσέγγιση.

Τα μέλη της επιμορφωτικής ομάδας της
Ακαδημίας Θεολογικών Σπουδών Βόλου:

Δρ. Παντελής Καλαϊτζίδης
Βάσω Γώγου,
Απόστολος Μπάρολος,
Χρήστος Φραδέλλος,
Νίκος Τσιρέβελος,
Κωστής Δρυγιαννάκης

Η μετακίνηση πληθυσμών από τόπο σε τόπο δεν αποτελεί νέο φαινόμενο. Οι άνθρωποι σε ομάδες ή ατομικά βρίσκονται διαρκώς σε μετακίνηση για διάφορους λόγους, όπως είναι το εμπόριο, η εξορία, η προσφυγιά, η ανεύρεση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης (Padilla & Phan, 2020, σ. 32). Η εγκατάσταση διαφορετικών πολιτισμικά και θρησκευτικά ομάδων ή κοινοτήτων σε έναν τόπο διαμορφώνει νέες συνθήκες στη συμβίωση με τους γηγενείς. Έτσι, ορισμένες φορές οι διαφορετικές θρησκευτικές κοινότητες υπερέβησαν τα προβλήματα και τις προκλήσεις της «συγκατοίκησης». Μοιράστηκαν ήθη και έθιμα, γιόρτασαν από κοινού και συμβίωσαν με ανεκτικότητα, και πολλές φορές το έκαναν ειρηνικά και δημιουργικά, δίχως να απωλέσουν την ιδιαίτερη ταυτότητά τους.

Ωστόσο, δεν απουσίασαν και γεγονότα έκδηλης εχθρότητας, βίας και φανατισμού μεταξύ των θρησκευτικών ετεροτήτων. Η βαθύτερη αιτία αυτής της πολεμικής, συνήθως, χρησιμοποιεί τη θρησκεία ως ένδυμα και ως αφορμή αντιπαλότητας. Στο παρασκήνιο υπάρχουν πολιτικά, ιδεολογικά, προσωπικά και διάφορα άλλα κίνητρα. Τα κίνητρα αυτά δυναμιτίζουν τις σχέσεις και τη φιλία μεταξύ των πιστών διαφόρων θρησκειών. Αναμφίβολα η αντιπαλότητα των θρησκευτικών κοινοτήτων, ή πιο σωστά μερικών συντηρητικών ομάδων που ανήκουν σε αυτές τις κοινότητες, προκαλεί έντονο θόρυβο που διασώζεται στη συλλογική μνήμη. Ο φανατισμός και η βία που έχουν θρησκευτικό υπόβαθρο, παράγονται και από την έλλειψη αντικειμενικής γνώσης για τη θρησκεία των άλλων ανθρώπων. Η έλλειψη γνώσης σε συνδυασμό με την ανάπτυξη ανιστόρητων εθνικιστικών ιδεολογιών, τα οποία τρέφουν τον εθνικο-θρησκευτικό εγωκεντρισμό (Γιαννουλάτος, 2015, σ. 30), καθώς και άλλες ψυχοπαθολογικές καταστάσεις, οδηγούν σε προκαταλήψεις και στερεοτυπικές αντιλήψεις για τις

θρησκευτικές ετερότητες. Τα παραπάνω έχουν ως συνέπεια τον φανατισμό, τη βία και τον ρατσισμό, καθώς και την απώλεια της ειρηνικής συνύπαρξης και της προόδου μεταξύ των πολιτών.

Τα ακραία αλλά υπαρκτά αυτά φαινόμενα μπορούν να αντιμετωπιστούν μέσα από την εκπαίδευση. Ειδικότερα, η Θρησκευτική Εκπαίδευση μπορεί να παρέχει τις προϋποθέσεις μέσα από σύγχρονες τεχνικές διδασκαλίας (Κουκουνάρας Λιάγκης, 2019, σ. 127), ώστε οι μαθητές/μαθήτριες να εξερευνήσουν τα πιστεύω της θρησκείας τους αλλά και των άλλων θρησκειών ως προς την ετερότητα, καθώς ο φανατισμός εκφράζει ως προς την ερμηνεία της κάθε θρησκείας στρεβλώσεις, που φέρνουν στο προσκήνιο παθολογίες της κοινωνικής συνύπαρξης. Συγχρόνως, η Θρησκευτική Εκπαίδευση προσφέρει στους μαθητές/στις μαθήτριες τη δυνατότητα να αντιληφθούν τις θεολογικές θέσεις για την αξία κάθε ανθρώπου και τη σπουδαιότητα της ειρηνικής συμβίωσης ως δρόμο και τρόπο ζωής του Θεού. Η επίτευξη ενός τέτοιου στόχου προϋποθέτει την επιλογή συγκεκριμένων περιεχομένων και διδακτικών μεθόδων, που κινητοποιούν το ενδιαφέρον των μαθητών/μαθητριών να ανακαλύψουν τη νέα γνώση. Το υλικό αυτό χρειάζεται να προέρχεται από την κυρίαρχη τοπική θρησκευτικότητα αλλά και να περιλαμβάνει τη διδασκαλία και άλλων θρησκειών και ειδικά της θρησκείας των κοινοτήτων που συνυπάρχουν στον ίδιο τόπο.

Σε αυτά τα πλαίσια, το 2020, τέθηκε σε εφαρμογή ένα ευρωπαϊκό πρόγραμμα, το Educ8. Πρόκειται για ένα διεπιστημονικό και πολυπολιτισμικό πρόγραμμα στα πλαίσια της Θρησκευτικής Εκπαίδευσης, το οποίο στοχεύει στην αντιμετώπιση του θρησκευτικού φανατισμού, της ριζοσπαστικοποίησης, της μισαλλοδοξίας και της πολιτικο-θρησκευτικής πόλωσης των εφήβων και των νέων. Σχεδιάστηκε ώστε να εφαρμοστεί τόσο στα δημόσια και ιδιωτικά σχολεία, όσο και σε διάφορα άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Την πρωτοβουλία της διοργάνωσης έχει ο ανεξάρτητος, μη κερδοσκοπικός ευρωπαϊκός οργανισμός για την ειρήνη και την ασφάλεια «Beyond the Horizon».

Βασικοί στόχοι του Προγράμματος είναι οι μαθητές/μαθήτριες και οι νέοι/νέες από την Ευρώπη:

- να γνωρίσουν τη διδασκαλία και τις παραδόσεις των μονοθεϊστικών θρησκειών (Χριστιανισμός, Ιουδαϊσμός, Ισλάμ) αλλά και τις ιδεολογικές-ανθρωπιστικές αντιλήψεις των αθεϊστικών φιλοσοφικών κινήματων,
- να ανακαλύψουν σε βάθος τη δική τους πίστη,
- να αναζητήσουν και να αποτιμήσουν τα κοινά πεδία επικοινωνίας, ενδιαφερόντων και δράσεων και να απορρίψουν τη βία που έχει θρησκευτική προέλευση,
- να συνειδητοποιήσουν μέσα από συγκεκριμένο διδακτικό υλικό, με σύγχρονες τεχνικές διδασκαλίας και συζητήσεις στην τάξη, τις προϋποθέσεις για την ειρηνική συνύπαρξη των ετεροτήτων.

Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων δημιουργήθηκαν ομάδες εργασίας θεολόγων και παιδαγωγών από την Ιουδαϊκή θρησκεία, από την Καθολική, την Ορθόδοξη, τις Προτεσταντικές Εκκλησίες και από το Ισλάμ. Επίσης, μία άλλη ομάδα επεξεργάζεται υλικό σχετικό με τις φιλοσοφικές ιδέες διαφόρων μη θρησκευτικών ομάδων. Οι ομάδες αυτές έχουν αναλάβει την εκπόνηση Διδακτικών Πακέτων (Βιβλίο Μαθητή και Βιβλίο Εκπαιδευτικού) σχετικών με τους παραπάνω στόχους.

Σε κάθε θεματική ενότητα χρησιμοποιείται ένα animation video, με μία σύγχρονη ιστορία που διαδραματίζεται μεταξύ εφήβων. Το animation αυτό λειτουργεί εισαγωγικά στο υπό επεξεργασία θέμα.

Τα θέματα που αναπτύσσονται είναι τα ακόλουθα:

- α) Συνάντηση με τον άλλο: Η αντιμετώπιση της διαφορετικότητας
- β) Συνάντηση με τα ιερά κείμενα: Η βία στα ιερά κείμενα
- γ) Συνάντηση με οικολογικά θέματα
- δ) Όταν η συνάντηση [με τον θρησκευτικά διαφορετικό] καταλήγει σε σύγκρουση

Το υλικό κάθε θεματικής ενότητας προσφέρεται για δια ζώσης αλλά και για σύγχρονη και ασύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Η ιστοσελίδα του προγράμματος Educ8 είναι: <https://reduc8.eu/Home/Index>. Τα Διδακτικά Πακέτα (βιβλίο Μαθητή και Βιβλίο Εκπαιδευτικού) είναι κατάλληλα για Διαπολιτισμικά σχολεία, Πρότυπα και Πειραματικά Γυμνάσια και Λύκεια, ενώ μπορούν να αξιοποιηθούν στα πλαίσια των εκπαιδευτικών πολιτιστικών προγραμμάτων όλων των σχολείων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (Γυμνασίων, Γενικών Λυκείων και ΕΠΑΛ). Παράλληλα, τα συγκεκριμένα Διδακτικά Πακέτα μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε Σχολεία Σωφρονιστικών Καταστημάτων, καθώς και στα Παιδαγωγικά Τμήματα των Πανεπιστημίων προς χρήση και εκπαίδευση των φοιτητών/φοιτητριών.

Στο Πρόγραμμα EDUC8 συμμετέχουν οι εξής οργανισμοί και ιδρύματα:

Από το Βέλγιο:

- Καθολικό Πανεπιστήμιο της Leuven (KU Leuven).
- Ευαγγελική Θεολογική Σχολή (ETF) – Leuven
- Οργανισμός Εμπειρογνομόνων για την Αναμόρφωση, Αποριζοσπαστικοποίηση και Επανεκτίμηση Μουσουλμάνων κρατούμενων στις φυλακές του (CIRRA).

Από τη Σλοβενία

- Πανεπιστήμιο της Λιουμπλιάνα (UL)

Από τη Φινλανδία

- Φινλανδικός Σύνδεσμος Μουσουλμάνων Νέων (NMF)

Από την Ελλάδα

- Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ)
- Ακαδημία Θεολογικών Σπουδών Βόλου

Το πρόγραμμα συνδράμουν με την εμπειρία και τεχνογνωσία τους η βραβευμένη στις Κάννες Βελγική εταιρεία παραγωγής κινηματογραφικών ταινιών «Lapino Albino», καθώς και η συνεργαζόμενη με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τη Μετανάστευση και το Άσυλο εταιρεία μάρκετινγκ, επικοινωνίας και εκπαίδευσης, με ειδίκευση στον θρησκευτικό ριζοσπαστισμό «Aristo Solutions and Consulting» (ARISCON), με έδρα τη Γερμανία.

Το εκπαιδευτικό υλικό σχετικά με την ορθόδοξη παράδοση προετοίμασε για την εισαγωγική ενότητα (shallow module) το Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής

Θεολογίας του ΑΠΘ και για την εμπάθυνση (deep module) η Ακαδημία Θεολογικών Σπουδών Βόλου.

Μέλη της επιμορφωτικής ομάδας της Ακαδημίας Θεολογικών Σπουδών Βόλου που ετοίμασαν το διδακτικό υλικό είναι ο διευθυντής της Ακαδημίας Δρ. Παντελής Καλαϊτζίδης, ο οποίος έχει και την επιστημονική ευθύνη, η Βάσω Γώγου (θεολόγος, φιλόλογος, εκπαιδεύτρια ενηλίκων), ο Απόστολος Μπάρλος (Master Θεολογίας - εκπαιδευτής ενηλίκων), ο Χρήστος Φραδέλλος (Master Θεολογίας, εκπαιδευτικός), ο Νίκος Τσιρέβελος (Δρ. Θεολογίας, εκπαιδευτικός) και ο Κωστής Δρυγιαννάκης (Master Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Μουσικός).

Το υλικό που ετοίμασε η επιμορφωτική ομάδα της Ακαδημίας Θεολογικών Σπουδών Βόλου έχει ως βάση την Ορθόδοξη παράδοση και το άνοιγμα προς τον άλλο, τον διαφορετικό, την αντιμετώπιση της βίας, τις διαστάσεις της ειρήνης και, οπωσδήποτε, την ευαισθητοποίηση των μαθητών/μαθητριών για την προστασία του περιβάλλοντος.

Η όλη εργασία επιδίωξε με βάση τις ορθόδοξες θεολογικές προϋποθέσεις να αναδείξει ότι ο «άλλος», αυτός που έχει διαφορετική θρησκεία και εθνική καταγωγή, είναι ο αδελφός μας. Στο πρόσωπό του βλέπουμε τον ίδιο τον Χριστό και μάλιστα προσπαθούμε να ανιχνεύσουμε το προσωπικό κάλεσμα του Ιησού (Kalaitzidis, 2015, σ. 122). Ο στόχος αυτός υπηρετήθηκε μέσα από τεχνικές διδασκαλίας που ευνοούν την ενεργή συμμετοχή των μαθητών/μαθητριών, καλλιεργούν την κριτική τους ικανότητα και αναπτύσσουν τη δημιουργικότητά τους.

Περιεχόμενα του διδακτικού υλικού αποτελούν η Αγία Γραφή, κείμενα Πατέρων και Μητέρων της Χριστιανικής Εκκλησίας, σύγχρονων κληρικών και θεολόγων. Η πεμπτοσύνη του υλικού που χρησιμοποιήθηκε αποτυπώνεται στα ακόλουθα λόγια του Μητροπολίτη Δημητριάδος και Αλμυρού Ιγνατίου: «Είμαστε αληθινοί χριστιανοί στο μέτρο και το βαθμό που παραμένουμε πιστοί στην ευαγγελική εντολή της αγάπης όλων ανεξαιρέτως των ανθρώπων, ανεξαρτήτως φυλής, φύλου, θρησκείας, κοινωνικής τάξης και προέλευσης, μιας αγάπης που περιλαμβάνει ακόμη και τους εχθρούς, είμαστε αυθεντικοί ορθόδοξοι, όταν δεν υποκύπτουμε στον πειρασμό να επιβάλουμε, με τα κοσμικά μέσα, τη βασιλεία του Θεού και να εκριζώσουμε με τη βία τα ζιζάνια που εμποδίζουν ή καθυστερούν την έλευσή της...» (Γεωργακόπουλος, 2015).

Στα εκπαιδευτικά αυτά εγχειρίδια χρησιμοποιήθηκε υλικό από την τέχνη, καθώς η αξιοποίηση διάφορων μορφών τέχνης στην εκπαίδευση, όπως η ζωγραφική, η γλυπτική, η αρχιτεκτονική, τα μουσικά και λογοτεχνικά έργα, αλλά και τα κόμικς και ο κινηματογράφος, βοηθούν στην αμεσότερη μετάδοση και πρόσληψη του μηνύματος και στη σταδιακή και σε βάθος ερμηνεία του. Στη Θρησκευτική Εκπαίδευση, αλλά και στον χώρο της εκκλησιαστικής επικοινωνίας, η τέχνη διευκολύνει τη σύνδεση της θεολογικής γνώσης με τη ζωή και τις εμπειρίες των μαθητών/μαθητριών.

Εξάλλου, το διδακτικό υλικό για να γίνει πιο ελκυστικό και προσιτό στους μαθητές/στις μαθήτριες βασίστηκε σε διερευνητικές και βιωματικές μεθόδους και στην εναλλαγή ποικίλων τεχνικών διδασκαλίας σε ένα πολυτροπικό περιβάλλον. Ύπήρχε εναλλαγή ανάμεσα σε κλειστού και ανοιχτού τύπου ερωτήματα, σε διαλογικές και ομαδοσυνεργατικές τεχνικές, ενώ επιλέχτηκαν ρουτίνες του «Έντεχνου Συλλογισμού» (artful thinking). Με τις παραπάνω τεχνικές δόθηκε έμφαση στη συμμετοχική και ανακαλυπτική μάθηση, καθώς στόχος είναι οι μαθητές/μαθήτριες να ανακαλύπτουν

με δημιουργικό τρόπο τη νέα γνώση και στη συνέχεια να την αξιολογούν με βάση τις δικές τους εμπειρίες (Kalantzis & Cope, 2013. Κουκουνάρας Λιάγκης, 2019).

Προγράμματα όπως το Educ8, που συμβάλλουν στην αντιμετώπιση προκαταλήψεων και την ειρηνική συμβίωση των ετεροτήτων σε έναν τόπο, μπορούν να εμπλουτίσουν τη Θρησκευτική Εκπαίδευση εντασσόμενα στο Σχολικό Πρόγραμμα με τη μορφή Σχεδίου Δράσης (project) ή Εργαστηρίων Δραστηριοτήτων. Έτσι, προσφέρονται τα υλικά στους μαθητές/στις μαθήτριες για να γνωρίσουν σε βάθος τη δική τους θρησκεία και να κατανοήσουν με έναν ήπιο και κατά το δυνατόν αντικειμενικό τρόπο τις θρησκευτικές ετερότητες. Συγχρόνως, όμως, χρειάζεται να ανακαλύψουν και να αποτιμήσουν τις ιστορικές συνθήκες της αντιπαλότητας και να εντοπίσουν παραδείγματα αρμονικής συνύπαρξης. Βασική επιδίωξη είναι, όλη αυτή η διαδικασία να βοηθήσει τον μαθητή/τη μαθήτρια να απορρίψει τη βία, μέσα από τη βαθύτερη γνωριμία της θρησκείας του/της αλλά και των άλλων θρησκειών, και να συμβάλει στο όραμα «για τη συνεχή υπέρβαση της αιτίας των συγκρούσεων, για την εξουδετέρωση του εγωισμού» (Γιαννουλάτος, 2015, σ. 30) και την οδοιπορία στα ίχνη του Χριστού. Με αυτόν τον τρόπο οι μαθητές/μαθήτριες θα μπορέσουν να γνωρίσουν πραγματικά τον άλλον, τον διαφορετικό, ώστε να λειτουργήσουν ως παράγοντες ειρήνης και καταλλαγής στον δοκιμαζόμενο από τη βία κόσμο μας!

Βιβλιογραφία

- Γιαννουλάτος, Α. (2015). Συνύπαρξη. Ειρήνη, Φύση, Φτώχεια, Τρομοκρατία, Αξίες. Θρησκευτολογική θεώρηση. Αθήνα: Αρμός.
- Γεωργακόπουλος, Ι. (2015). Η εξάπλωση του φαινομένου του θρησκευτικού φανατισμού και η μαρτυρία και το μαρτύριο των χριστιανών στο σύγχρονο κόσμο, Πεμπτούσια. Ανακτήθηκε από <https://www.pemptousia.gr/2015/04/i-exaplosi-tou-fenomenou-tou-thriskeftikou-fanatismou-ke-i-martiria-ke-to-martirio-ton-christianon-sto-sigchrono-kosmo/>
- Kalaitzidis, P. (2015). Holy Lands and Sacred Nations. Religion and Identity in Post-conflict Societies. *International Journal of Theology*, 1, 115-123.
- Kalantzis, M., & Cope, B. (2013). *New Learning. Elements of a Science Education*. Cambridge University Press.
- Κουκουνάρας Λιάγκης, Μ. (2019). Τι θρησκευτικά χρειάζεται η Εκπαίδευση σήμερα;. Αθήνα: Gutenberg.
- Padilla, El., & Phan, P. (2020). Θεολογία της μετανάστευσης στις Αβρααμικές θρησκείες: Ιουδαϊσμός, Χριστιανισμός, Ισλάμ (Ν. Κουρεμένος, Μετ.). Βόλος: Εκδοτική Δημητριάδος.